УДК 338.24

ІННОВАЦІЙНІОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВАГРАРНОГО СЕКТОРА

Ольга Миколаївна ВИШНЕВСЬКА
доктор економічних наук, професор Миколаївського національного аграрного університету

Світлана Сергіївна ДЮМІНА
магістр обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету

Анотація. У статті досліджено та обґрунтовано напрями підвищення інноваційної активності аграрного сектора економіки країни та рівня конкурентоспроможності підприємств. Наведено особливості інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств з використанням нових інноваційних рішень. Розглянуто напрями утримання конкурентних позицій підприємств. Визначено конкурентні позиції і інноваційну готовність виробництв.

Аннотация. В статье исследованы и обоснованы направления повышения инновационной активности аграрного сектора экономики страны и уровня конкурентоспособности предприятий. Приведены особенности инновационной деятельности сельскохозяйственных предприятий с использованием новых инновационных решений. Рассмотрены направления удержания конкурентных позиций предприятий. Определены конкурентные позиции и инновационная готовность производств.

Ключові слова: *інновації, конкурентоспроможність, конкурентні переваги.*
Ключевые слова: *инновации, конкурентоспособность, конкурентные преимущества.*

Постановка проблеми. Одним із найвагоміших чинників підвищення конкурентоспроможності підприємства за умов глобалізаційнихтрансформацій є впровадження інновацій. У цьому контексті глобалізаційні перетворення спричиняють необхідність застосування відповідних дій та джерел фінансування з метою нарощуванняконкурентних переваг. Саме інновації дають змогу підприємствам займати та утримувати позиції лідера на ринку, досягти підвищення рівня продуктивності і конкурентоздатності підприємства, забезпечити передумови до розвитку.

Існують бар'єриу запровадженні технологій. Саме тому доцільно акцентувати увагу на створенні умов щодо інноваційного розвитку підприємств, оскільки тільки через впровадження інновацій та техніко-технологічного вдосконалення виробництв можливе досягнення відповідних конкурентних переваг, як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль інновацій в економіці та у суспільстві, їх функції та наслідки, теоретичні і практичні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств, а також вплив на рівень інноваційної активності досліджувалинауковці, з-поміж яких: Т. В. Апостолова, І. Д. Бурковський, Я. В. Бунзяк, О. М. Вишневська, Н. М. Сіренко [7], В. К. Євдокименко [1], Є. Майовець [2], І. Самаріна [4], Р. А. Чехов [5].

Мета статті. Обґрунтування сутності і особливостей інноваційної діяльності, визначення ролі інноваційного чинника у підвищенні конкурентоспроможності підприємств, необхідності орієнтації на інноваційний розвиток обумовили мету дослідження, яка полягає у визначенні особливостей інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств у взаємозв'язку і взаємозалежності передумов формування їх конкурентних позицій, підвищення рівня інвестиційної привабливості.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Підвищення конкурентоспроможності підприємств тісно пов'язане з їх інноваційною активністю. У даному аспекті поняття «конкурентоспроможність» та «інновація» знаходяться утісномувзаємозв'язку. Впровадження інновацій, застосування інноваційних методів ведення

бізнесу є умовою успішного функціонування підприємства на ринку.

Використовуючи світовий досвід у даному питанні, слідвідзначити, що важливими передумовами у досягненні високого рівня конкурентоспроможності підприємства є: сприяння створенню і оволодінню знаннями щодоконкурентної боротьби на основі досвіду передових країн світу; розвиток внутрішньої конкуренції, що сприяє інноваційній активності; створення конкурентних переваг шляхом використання інновацій, новітніх технологій; здатність та готовність підприємств запроваджувати інновації, адаптуватися до техніко-технологічних змін [3].

Саме відсутність дієвої системи подібних взаємопов'язаних та взаємозалежних аспектів розвитку поряд з іншими негативними факторами впливу призвели дообмежень у запровадженні інновацій. Дослідження передумовможливої реалізації інноваційного розвитку підприємства можна здійснити за допомогою індексу легкості ведення бізнесу [6], оскільки він охоплює лише ті процеси, які стосуються ведення діяльності (рис. 1). Індекс інвестиційної привабливостіобумовлює потенційний платоспроможний попит на інвестиції та характеризує інвестиційний клімат, що є одним із системоутворюючих факторів залучення і запровадження інновацій.

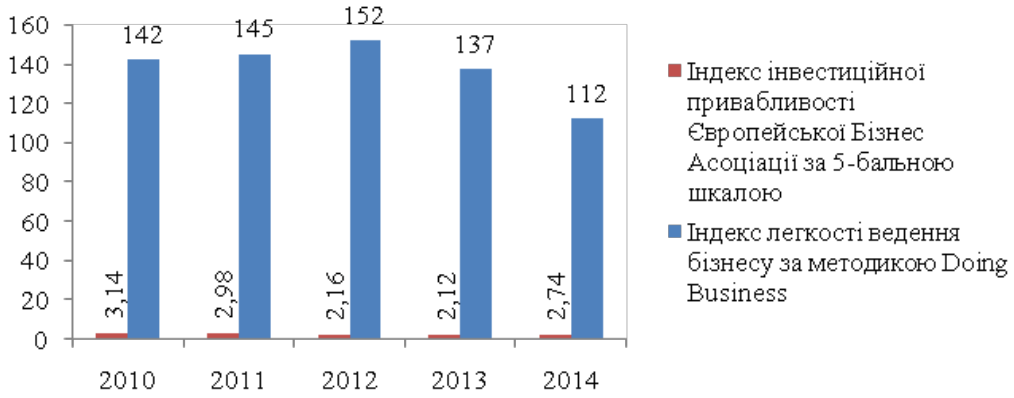

Рис. 1. Динаміка індексу умов ведення бізнесу та індексу інвестиційної привабливості України

Джерело: побудовано за даними [6]

Аналізуючи динаміку показників слід зазначити, що спостерігається підвищення рейтингу України заінвестиційною привабливістю, тоді як значення даного показника є недостатнім і коливається у межах від 2,12 до 5-ти можливих балів.

До особливостей формування і розвитку інноваційного процесу у сільському господарстві можна віднести:

- значні відмінності регіонів країни за природно-кліматичними умовами і спеціалізацією сільськогосподарських підприємств;
- різноманітність технології вирощування продукції за видами;
- значна різниця у періодах вирощування окремих видів сільськогосподарськихкультур;
- наявність значноїкількості різноманітнихтипів виробництв за організаційно-правовими формами, розмірами виробництва і спеціалізацією;
- значна залежність технології виробництва від природно-кліматичних умов, логістики, інфраструктури, віддаленості від центрів постачання і каналів збуту продукції;
- відсутність чіткого і науково-обумовленого організаційно-економічного механізму,використаннядосягнень науки щодо освоєння інновацій заумов врахування особливостейвиробництв.

Переважна більшість інноваційних нововведеньспрямована на використанням вже існуючих наукових розробок, що сприяють інтенсифікації сільського господарства. Спостерігається поширенняінновацій, які стосуються перш за все: виробництва елітного насіння, виведення новихвисокопродуктивних сортів та гібридів рослин;впровадженняресурсо- і енергозберігаючої сільськогосподарської техніки,обладнання та устаткування, нових засобів захисту рослин;

опрацювання нових методів підвищення стійкості сільськогосподарських культур до стресових умов; впровадження та розробка наукових основ організації сівозмін, системи ґрунтозахисного обробітку, раціонального використання мінеральних добрив; запровадження енергозберігаючих технологій вирощування культур[1].

З метою виявлення можливостей щодо розвитку підприємств на інноваційній основі побудовано матрицю SWOT-аналіз.

Визначено напрями впливу чинників середовища функціонування підприємств і напрями-невілювання негативних проявів зовнішнього середовища за рахунок сильних сторін підприємства та використання можливостей, які виникають у середовищі функціонування.

У результаті проведених досліджень виявлено ряд конкурентних переваг. Можливостями сільськогосподарських підприємств є: освоєння нових ринків збуту, впровадження нових технологій, залучення іноземного капіталу через активізацію інвестиційної діяльності, вдосконалення інфраструктури та матеріально-технічної бази, диверсифікаціяаграрного бізнесу, розвиток ринку сільськогосподарської техніки.

До сильних сторін, які підтримують ці можливості, доцільно віднести сприятливі природно-кліматичні умови, вигідне географічне положення, наявність робочої сили, високий рівень спеціалізації підприємств аграрного сектора, наявність земельних та інших видів ресурсів.

Тоді як до слабких сторін і зовнішніх загроз віднесено: значну концентрацію виробництва сільськогосподарської продукції, особливо продукції тваринництва у особистих селянських господарствах населення, недосконалу систему кредитного забезпечення підприємств, фізичне та моральне старіння основних засобів, сезонність виробництва та реалізації продукції, недостатній рівень екологічності продукції, значний рівень екстенсивності виробництва, недостатній рівень технічного забезпечення, недостатній рівень якості продукції відповідно до міжнародних стандартів якості.

Виходячи з того, що діяльність сільськогосподарських структур здійснюється під впливом природно-кліматичних факторів, то існує необхідність системного та комплексного вдосконалення напрямів використання природно-ресурсного потенціалу. Адже від даних факторів залежить не лише належний рівень ресурсовіддачі, а і конкурентоздатність підприємства в цілому.

Виявлено, що доцільним є застосування ресурсозберігаючих систем«мінімального» і «нульового» обробітку ґрунту — Mini-Till та No-Till (таблиця 2).

На основі проведеного аналізу позитивних і негативних проявів систем, можемо зазначити, що впровадження ресурсозберігаючих та мінімальних технологій обробітку ґрунтумають схожі проблеми в адаптації до практичних умов господарювання. Переважаючий вплив яких зумовлено недостатньоюдержавною підтримкою, значноюзатратністю, необхідністютехнічного переоснащення виробництв.

Таблиця 2

Особливості впровадження ресурсозберігаючих систем обробітку ґрунту

Переваги	Недоліки
Технологія No-till	
- зменшення амортизаційних витрат, витрат на обробіток ґрунту - накопичення органічних речовин та збереження родючості ґрунту, як наслідок –підвищення урожайності с.-г. культур - зростання водної інфільтрації під час опадів (накопичення вологи) - ефективна боротьба з ерозією - зменшення механічного навантаження на ґрунт та його ущільнення - незначні витрати на паливо	- значні капіталовкладення на оновлення технічного оснащення - погіршення фосфорного живлення рослин; - зростання потреби в азоті - збільшення витрат на обробку земель гербіцидамита інших засобів захисту рослин - необхідна потреба в контролі за бур'янами - необхідність застосування дренажних систем для зволожених та заболочених ґрунтів - складність та суворе дотримання системи - ймовірність зменшення врожайності впродовж перших 3-х років впровадження

Таблиця 2 (продовження)

Технологія Mini-till	
- необхідність відповідної наявної техніки в господарстві - раннє весняне просушування ґрунту - зниження механічного впливу на ґрунт - збереження та покращення родючості земель - спрощення процедури обробітку за рахунок скорочення основних агротехнологічних прийомів - інтенсифікація використання різноманітних засобів захисту рослин	- вітрова і водна ерозія ґрунту - значні паливно-мастильні витрати - суттєві збільшення засміченості посівів - ущільнення та висока кислотність ґрунту - погіршення фізичних властивостей стану ґрунтів та посівів
Технологія Strip-till	
- смугове внесення добрив у кореневу зону росту рослин - зменшення ущільнення ґрунту - відносно незначні витрати палива - прискорений процес прогрівання ґрунту - протидія ерозії - сприяння розвитку потужної кореневої системи рослин - наявна можливість комбінування посівів і прикореневого внесення добрив - підвищення родючості ґрунту та урожайності - скорочення витрат на паливо, добрива та затрат праці	- необхідність підвищеної точності з агрегатами в обробітку ґрунту - пестицидне навантаження на ґрунт - великі початкові витрати на придбання техніки - збільшення кількості мишей та кротів на полях - неефективність системи на землях із складними ландшафтними умовами та глинистих ґрунтів - присутній ризик можливості неефективного внесення добрив - необхідність використання сучасних технологій

Джерело: узагальнено автором

В результаті неефективного ведення господарства та значного впливу природно-кліматичнихумов, зростання вартості енергоносіїв, насіння, мінеральних добрив, паливо-мастильних матеріалів з одного гектара збирають у три рази менше врожаю. Використання ресурсозберігаючих технологій обробітку ґрунту надає можливість мінімізувати додаткові витрати товаровиробників та забезпечити зменшення негативного впливу природно-кліматичного фактора на рівень врожайності окремих видів сільськогосподарських культур.Однією із важливих характеристик ресурсозберігаючих технологій є отримання екологічно чистої продукції без використання у технології виробництва значної кількості мінеральних добрив та стимуляторів росту рослин, що буде відповідати міжнародним стандартам якості тадозволить нарощувати експортний потенціал економіки країни, підвищити конкурентні переваги вітчизняних товаровиробників за умов активізації міжнародної конкуренції [9].

Основою конкурентоспроможності аграрного сектора є інноваційний напрям розвиткуу поєднанні із забезпеченням екологічної безпеки. Це обумовлено тим,що все більшого значення набуває конкурентна боротьба у напряму забезпеченняекологізації виробництв. За таких умов екологічна складова інноваційного розвитку стає невід'ємною і поступово перетворюється на домінуючу. Пріоритети розвитку та збереження довкілля повинні формувати не тільки економічну складову розвитку, але й ментальні аспекти, як фактор попиту на інновації. Політика екологічної безпеки виробництв і територій виступає як обмежувач інноваційних розробок, що мають потенційну або реальну небезпеку.

До передумов подальшого розвитку доцільно віднести«еко-інновації». Екологічні інновації-спрямовують на новінапрями у екологізації через технологічне, технічне покращення та розробку нових технологій, спрямованих на мінімізацію негативного впливу на довкілля та попередження дисбалансу складових екосистеми.

Необхідно зазначити, що впровадження «еко-інновацій» на сільськогосподарських підприємствах здійснюється одночасно з традиційним виробництвом, оскільки вони направлені на

вдосконалення або створення нових продуктів та оновлення технологій виробництва. Однак перехід до оновленого виробництва потребує додаткових фінансових витрат, затрат часу та енергетичних потужностей.

Отже, екологічні інновації становлять новий та досить перспективний сегмент інноваційної системи, активізація якого має виключне значення поряд з усталеними пріоритетами інноваційного розвитку.

Висновки. З метою забезпечення розвиткупідприємств аграрного сектора, гарантування економічної, екологічної та продовольчої безпеки держави необхідневпровадження інноваційних технологій.

Інноваційні перетворення ще не мають системного характеру, але передумови інноваційногорозвитку аграрногосектора вже створено. Переважаюча більшість інноваційних перетворень спрямованана розповсюдження інновацій, які сприяють інтенсифікації сільського господарства і підвищуютьконкурентоспроможністьпродукції. Але більш перспективними слід вважати інноваційні досягнення, які забезпечують перетворення галузі на динамічну, збалансовану, адаптивну систему, здатну до постійного самовідтворення за ймовірності негативного впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. Прискорити інноваційні зрушення в аграрномусекторі можна за допомогою ґрунтовного розв'язання цілої низки проблем, що стосуються удосконалення організаційно-економічних форм, поліпшення фінансування та інформаційного забезпечення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел

1. Євдокименко В.К. Регіональна концепція трансформування аграрного сектора / В.К. Євдокименко, Ю.М. Лопатинський // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Стратегія розвитку агропромислового комплексу; НАН України, Інститут регіональних досліджень. — Випуск XIII — Львів, 2000. — С. 138– 151.

2. МайовецьЄ. Аграрне підприємництво вУкраїні: моногр. / Є.Майовець.— Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. — 428 с.

3. Вакуленко О.А. Конкурентна позиція сільськогосподарських підприємств при виході на зовнішній ринок / О.А. Вакуленко, Л.В. Назарова // – Студентський науковий вісник, №1, — 2009, — С.3–6.

4. Самаріна І. Надія є! / І. Самаріна // Агробізнес сьогодні. — 2010. — № 12 (187). — С. 16–17.

5. Чехов Р.А. Ефективність господарської діяльності підприємства науково- дослідного спрямування / Р. Чехов // Економіка АПК. — 2010. — № 8. — С. 133–135.

6. Європейська Бізнес-Асоціація: Індекс інвестиційної привабливості України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.eba.com.ua/ua/news/2012/.

7. Забезпечення конкурентоспроможності і економічного зростання в регіональному АПК : моногр. / Т.В. Апостолова, І.Д. Бурковський, Я. В. Бунзяк, О.М. Вишневська, М.В. Дубініна. — Миколаїв : Миколаїв. держ. аграр. ун-т, 2005. — 440 с.

8. Чеберкус Д. Системні підходи до державного регулювання інноваційного розвитку України в умовах глобалізації / Д. Чеберкус // Економіст. — №9. — 2007. — С. 4–6.

9. Вишневська О. М. Технологічні зміни у сільськогосподарському виробництві з метою мінімізації ризиків землекористування/ О.М.Вишневська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — Миколаїв, 2010. — Вип. 1 (52). — Том. 1. — С. 118–126.

10. Вишневська О. М. Проблеми екологобезпечного розвитку аграрного землекористування / О.М.Вишневська, С.А.Артеменко // Економічний простір. — 2010. — №38. — С.295–302.